

Egyháztörténelmi adatok.

CXXIV.

Egy püspöki körlevél a mult százév végéről.

II. József császárnak „A vallásbéli toleranciáról (türhetség-ről) szöllő felséges királyi rendelése, Melly Magyar Országot és az hozzá kapcsolt Tartományokat illeti“ 1781. oct. 29. lett kihirdetve; az osztrák örökös tartományokban valamivel előbb, oct. 13-án. Az ezen rendelettel szemben tanusítandó magatartást írja körül a maga lelkészei számára Hay János Leopoldnak, „Isten és az apostoli szék kegyelméből königgrätzi püspöknek“ u. a. év november 20-ról kelt körlevele, melynek lényeges részeit az alábbi sorokban bemutatjuk, tanulságul az idők jelein és változásain elmélkedni szeretőknek. A türelmi parancs következményei, s a nálunk napirenden levő egyházpolitikai reformok által létesítendő helyzet között ugyan kevés az analogia; de a küzdelem, mely szemeink előtt lefolyik, lényegileg ugyanaz, a mi volt száz és több év előtt: az állami fenség küzdelme a hierarchia hatalma ellen. Halljuk, hogyan ítelt akkor a római egyház egy fölkennt püspöke az állami hatalmat képviselő császárnak intézkedéseiről.

„Közöltetik veletek — úgymond — szeretett társaink a lelkészi tisztségben, felséges császárunk és királyunk törvénye, a mellyel ő, valamennyi alattvalói iránti egyenlő szereteténél fogva, a vallás tárgyában kiadott régi büntető határozatokat mint egy ütással érvénytelenekké teszi, a protestánsoknak, úgy az ágostai, mint a helvét hitvallást követőknek lelkiismeret és a vallás magán-gyakorlata tekintetében teljes szabadságot nyujt, *ez által az államnak eddig sok szétszórt tagjait egy családdá olvasztani akarja*, azokat, a kiket a dogma különbözősége s *az előbbi törvények kényszere eddig egymástól elválasztott*, a keresztény szeretet eltéphetlen kötelékével állandóan egyesíteni óhajtja, a vallás különbözőségét tekintetbe nem véve számtalan jó polgárt, erkölcsös, a törvényeknek engedelmeskedő, mesterségekben kiváló alattvalókat a haza keblére ölelni, sajátul fogadni, s az egyének békéjéről, s az állam jóllétéről lehetőleg gondoskodni kíván.“

„Jól tudjátok, hogy az Istentől számunkra rendelt fejedelmek-

nek és hatalmasságoknak engedelmességgel tartozunk; azért fölöslegesnek látszik, hogy ezen legmagasabb akaratnak végrehajtását nektek a mennyiben rátok néz, a maga teljességében, minden megszorítás nélkül ajánljuk.“

De mivel püspökségének nagy számú lelkészei között talán lesznek olyanok is, „a kik tapintatlan és oktalan térítési vágytól elragadtatva Istennek kedves dolgot vélnék művelni, midőn más vallású polgártársakat elkeserítő vitatkozásokkal, vagy egyéb, a keresztény törvénnyel ellenkező zaklatásokkal a maguk nézetére bírni óhajtvá, nem annyira a vallás és az állam javát mozdítják elő, mint inkább a szeretetnek és a társadalomnak kötelekeit széttépik“ — azért éretten megfontolt tanácsait közli alantás lelkészeivel, hogy ezen komoly ügyben a gondozásukra bízott népnek példát mutatva azok szerint járjanak el; s reájuk bízva annak megítélését, hogy az általa ajánlott elvek *a vallásnak, az emberszeretetnek s a józan észnek* mindenben megfelelők-é.

„Ki ne tudná közületek, hogy evangéliumi törvényünk alapja a szeretet és gyöngédség, számtalan példával megerősítette ezt isteni törvényhozónk — — — a kinek minden lépése, minden szava, minden tette, egész élete a szeretetnek, türelemnek, szelidségnek és gyöngédségnek szent emléke. Ki ne ismerné közületek az apostolok fejedelmének szavait, melyek arra intenek bennünket, hogy legyünk „minden alázatossággal és szelidséggel és hosszú tűréssel, elszenvedvén egymást a szeretet által, igyekeztvén megtartani a léleknek egységét a békeségnek kötele által. Eph. 4, 2. 3. Mindenitek tudja, hogy *sem királyoknak sem fejedelmeknek nem adatott hatalom a lelki ismeretek titkai fölött*, hanem az egyedül a szívek vizsgálóját illeti meg, Istent, a kiben élünk, mozgunk és vagyunk“. — A vallásnak, a természetnek és józan észnek parancsait követjük, ha mindenekkel — — a hitvallás különbsége nélkül nem tettetett, hanem jó akaró és türelmes szeretetben az őszinte békét ápoljuk, senkit nem sértünk — — s ily módon a felséges uralkodó iránti tartozó engedelmességet, az egyháznak és államnak nyugalmát, rendjét és boldogságát példánkkal és tanításunkkal előmozdítani minden módon megkísértjük.“

Ez elvekből folynak az egyes pontok, a melyeknek hű megtartását alantás lelkészeinek ajánlja: Minden polemia, mely a nem katolikusokat sérti, a katolikusokat felizgatja és elvadítja, a szószéken kerülendő; „hanem e helyett magyaráztassék az evangélium, a lelkek üdvére s a társadalom javára alkalmazva. Ez az isteni forrás kimeríthetlen, ebből merítsétek az erkölcsi tanításnak tiszta vizét.“ A katechetikai tanításokban a vallás dogmáit — — „minden babonától, s az emberek fölösleges megtoldásaitól megtisztítva magyarázzátok, de mégis úgy, hogy a mi megbotránkozásul szolgálhatna, okosan kerültessek.“ Ugyanez a türelmes szellem dictálja a püspöknek útasításainak második, harmadik és negyedik pontját, a könyvizsgálatról, a protestánsok gyülekezéséről, a halotti szentségnek protestánsokra erőszakolásáról. „Az ilyen buzgóság — így szól ez

utóbbi pont alatt. — nem volna az úr iránti buzgóság, hanem az üldözésnek szellemét lehelné, mely élőnek és haldoklónak egyaránt gyűlöletes.“ Protestánsoknál végzett egyházi functiókban kerülni kell az ő tanaikkal egyenes ellenmondásban levő formulákat, nem kell nekik a feszületet csókra nyújtani stb. „— A keresztény szeretetnek megfelelően cselekesztek, ha azokat, kik az ágostai vagy helvét hitvallás elveiben hálnak meg, a többi hívekkel temetitek el mindaddig míg azok saját temetkezési helyekről gondoskodnak.“ „Meg vagyunk győződve — úgymond a 7. pontban — hogy a jó pásztornak nem csekély hatalma van julainak lelke fölött, azért atyailag és komolyan intünk benneteket, hogy a rend és közbéke azon szeretetéhez képest, mellyel az egyháznak és hazának tartoztok, ezt a Türelmi törvényt a gondozástokra bízott népnek *igaz és vallásos szellemben magyarázzátok* meg; parochiátokban *annak isteni forrásokra alapított eredetét*, annak szükséges és hasznos voltát a legjobb akarattal velősen kimutassátok, azt példatokkal megerősítsétek s mint a békének és testvéri szeretetnek szolgálói minden gyűlölködésnek, czivódásnak, félremagyarázásnak gyúanyagát serény, eszes és szent buzgalommal eltávolítsátok nyájakok kebeléből, s ekként magatokat az egyház méltó szolgálóinak, az állam hasznos alattvalóinak és polgárainak, a honi törvények okos magyarázóinak, szigorú védelemzőinek és derék végrehajtóinak tanusítsátok.“

Végre az utolsó — nyolczadik — pontban felhívja papjait, hogyha bármit észlelnének, a mi a társadalmi egyetértést vagy a jó rendet veszélylyel fenyegetné, azt nála vagy consistoriuma előtt haladéktalanul jelentsék be. „Kimondhatlan fájdalmat éreznénk, ha azt kellene tapasztalnunk, hogy valaki a mi clerusunkból tapintatlan vakbuzgóságával zavarokra, vagy éppen — a mitől Isten őrizzen — gyűlölködésekre, czivódásokra, szakadásokra vagy üldözésekre a legkisebb okot is adna, s ez által bennünket arra kényszerítene, hogy őt keményen büntessük.“ Miután még figyelmezteti a lelkészeket, *hogy a kolduló szerzetesek esetleges izgatásaitól óvják híveiket*, azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy alantas lelkészei az itt közölt útasításokat híven meg fogják tartani, s Aranyszájú Jánosnak eme szavaival végzi levelét, hogy „Isten papjához mi sem illik annyira, mint a béke érdekében buzgolkodni.“

Olvasva ez iratot, nemde szinte lehetetlen elnyomnunk azt az óhajt, vajha a mi római püspökeink hasonló szellemben és hangon szólának híveikhez. Hay püspök körlevelében nincsen egy szó sem a római egyház üldözéséről, isteni jogainak elrablásáról, a családi élet megszenstelenítéséről, a róm. katolikusok külön kötelességeiről és lelkiismeretéről, a mik annyira kedvencz szólamok római részről mindannyiszor, valahányszor egy túlkapás vagy méltánytalan kiváltság igazságos megszorításáról van szó. Ellenben minden intézkedésből igazán a humanitás és emberszeretet melege árad, a mit Róma mai magyar püspökeinek beszédeiből és instructioiból fájdalom kevéssé lehet kiérezni.

PURÁNSZKY BÉLA.

Párisi levél.

Páris, 1894. május.

(A különböző vallási társulatok gyűlései és a lelkészi értekezletek. — Renán, *Histoire du peuple d'Israël*-jének V-ik és utolsó kötete. I. vol. in. 8. Paris, lib. Calman Levy.)

Szerkesztő Úr!

Minden évben husvét után tartatnak a protestánsok nagy gyűlései. Jó alkalmak ezek arra, hogy a különböző irányú lelkészek egymással találkozzanak és egymást jobban ismerjék, valamint a protestáns egyház különböző munkáit is. Rendesen az előző évben tüzet nek ki a tárgyak. Az orthodox lelkészek értekezlete a múlt évben a jelen évre e tárgyat választotta: „Melyek azok az elválasztó falak, melyek népünket a protestantismustól távol tartják?” E kényes és nem könnyű tárgy előadásával Hollard, a szabad egyház lelkésze bízott meg, ki jeles író s tehetséges gondolkozó. S lelkiismeretes és jeles munkát is végzett. Felolvasását érdeklődéssel hallgatták és rokonszenvesen szólottak hozzá és általános volt az az óhaj, hogy külön kiadassék.

Hollard azt a kérdést tette fel, mi az oka, hogy a protestantismus Franciaországban mind csak egy helyt látszik állani? E százév elején hatszáz protestáns egyházközség volt és ma is csak hatszáz ötvenre megy azok száma. És mégis a protestantismus főleg egy fél százév óta nagy tevékenységet fejt ki; számos intézetet alapított, melyek nevezetesek lettek. Melyek hát aztán azok az akadályok, melyek áthághatatlanoknak látszanak és terjedését gátolják. Hollard azokat három osztályba sorozza: történelmi, erkölcsi és vallási akadályok. Alig hogy a 16-ik százévben a hitjavítás oly gyorsan elterjedt, mindjárt kezdődött a zsarnoksággal való harcza. És az üldözés azzal végződött, hogy gátat vetett a protestáns eszme haladásának. Népünk lassankint ahoz szokott, hogy a protestantismusban ne lásson egyebet, mint a multnak egy tiszteletreméltó, de kevésbé fontos kezdeményét, de a mely többé sohasem fog újra születni. Az erőszakos üldözések nemcsak megakadályozták a protestantismus továbbterjedését, hanem nagyon nehéz helyzetbe juttatták. Minthogy éjszak népei nagyobbára protestánsok és mi vallási összeköttetésben vagyunk velök, a felületes szemlélők előtt úgy tűnünk fel, mint idegenek, úgy lényünkben, mint beszédünkben és írásunkban. Sőt hazafiságunkat is kezdték gyanúsítani. Ismeretes